

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5 (2)

ISSN: 2992-8982 <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, may.
2-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdulkarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilkomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARIDA MOLIYAVIY HISOBOTLAR TAHLILINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'NALISHLARI	12
Xudoyberdiyev Ulug'bek Axmad o'g'li	
O'ZBEKISTON KOMPANIYALARIDA DIVIDEND SIYOSATI JOZIBADORLIGINI OSHIRISH	16
Shermuxamedov Akmal Komiljonovich	
РАЗВИТИЕ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ФИНТЕХА И ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА	21
Салимова Зиёда Рустамжон қизи	
ELEKTR TARMOQLARI KORXONALARIDA YO'QOTISHLAR HISOBI UCHUN ISHCHI HISOBVARAQLARI TIZIMINI ISHLAB CHIQISH	27
Xojimurodov Zuxriddin Shukurullo o'g'li	
RAQAMLI MUHITDA BANK XIZMATLARINI MASOFADAN KO'RSATISHNI TAKOMILLASHTIRISH	32
Azlarova Aziza Axrorovna	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SOLIQ ORGANLARI FAOLIYATINI SUN'IY INTELEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	36
Soyibova Matluba Ahmedboyevna	

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SOLIQ ORGANLARI FAOLIYATINI SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI

Soyibova Matluba Ahmedboyevna

Toshkent shahar davlat soliq boshqarmasi
Chilonzor tuman soliq inspeksiyasi
Soliq nazorati bo'limi xodimasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada raqamli transformatsiya sharoitida soliq organlari faoliyatini sun'iy intellekt texnologiyalari asosida boshqarishni takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari tadqiq etiladi. Soliq ma'murchiligida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish boshqaruv samaradorligini oshirish, xavflarni aniqlash aniqligini kuchaytirish, soliq to'lovchilarga ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatini yaxshilash hamda ichki ish jarayonlarini optimallashtirish imkonini beradi. Maqolada ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv, compliance risk management, intellektual xizmat ko'rsatish tizimlari, huquqiy shaffoflik, inson nazorati va institutsional tayyorgarlik soliq organlari faoliyatini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari sifatida asoslab berilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, sun'iy intellektni soliq organlari boshqaruviga joriy etish nafaqat texnologik yangilanish, balki tashkiliy, huquqiy va metodologik transformatsiyani ham talab qilishi xulosa qilingan.

Kalit so'zlar: soliq organlari, sun'iy intellekt, raqamli transformatsiya, soliq ma'murchiligi, boshqaruv samaradorligi, risklarni boshqarish, ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv, raqamli xizmatlar, huquqiy shaffoflik, inson nazorati.

Abstract. This article examines the main directions for improving the management of tax authorities through artificial intelligence technologies in the context of digital transformation. The application of artificial intelligence technologies in tax administration makes it possible to enhance managerial efficiency, strengthen the accuracy of risk detection, improve the quality of taxpayer services, and optimize internal administrative processes. The article substantiates data-driven management, compliance risk management, intelligent service systems, legal transparency, human oversight, and institutional readiness as priority directions for improving the activities of tax authorities. The study concludes that the introduction of artificial intelligence into tax authority management should be regarded not only as a technological upgrade, but also as an organizational, legal, and methodological transformation.

Key words: tax authorities, artificial intelligence, digital transformation, tax administration, management efficiency, risk management, data-driven management, digital services, legal transparency, human oversight.

Аннотация. В данной статье исследуются основные направления совершенствования управления деятельностью налоговых органов на основе технологий искусственного интеллекта в условиях цифровой трансформации. Применение технологий искусственного интеллекта в налоговом администрировании позволяет повысить эффективность управления, усилить точность выявления рисков, улучшить качество обслуживания налогоплательщиков и оптимизировать внутренние административные процессы. В статье обосновываются управление на основе данных, compliance risk management, интеллектуальные сервисные системы, правовая прозрачность, человеческий контроль и институциональная готовность как приоритетные направления совершенствования деятельности налоговых органов. По результатам исследования сделан вывод о том, что внедрение искусственного интеллекта в систему управления налоговыми органами следует рассматривать не только как технологическое обновление, но и как организационную, правовую и методологическую трансформацию.

Ключевые слова: налоговые органы, искусственный интеллект, цифровая трансформация, налоговое администрирование, эффективность управления, управление рисками, управление на основе данных, цифровые услуги, правовая прозрачность, человеческий контроль.

KIRISH

Raqamli transformatsiya davlat boshqaruvining barcha bo'g'inlari qatori soliq organlari faoliyatiga ham kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Soliq ma'murchiligi an'anaviy qog'ozbozlik va retrospektiv nazorat modelidan raqamli platformalar, onlayn xizmatlar, ma'lumotlar integratsiyasi hamda real vaqtga yaqin analitika asosidagi boshqaruv modeliga o'tmoqda. OECDning 2025–yilgi hisobotida soliq ma'muriyatlarining raqamlashtirish va transformatsiya jarayonlari tobora chuqurlashib borayotgani, bu esa ichki boshqaruv va xizmat ko'rsatish usullarining o'zgarishiga olib kelayotgani ta'kidlangan. IMFning 2024–yilgi texnik qaydnomasida esa sun'iy intellekt soliq va bojxona ma'murchiligida rejalashtirish hamda qaror qabul qilish jarayonlarini qo'llab-quvvatlovchi strategik vosita sifatida talqin etiladi [4], [6].

O'zbekistonda ham ushbu yo'nalishda mustahkam normativ-huquqiy asos shakllanmoqda. PF–6079–son Farmon¹ bilan “Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasi ma'qullanib, uni amalga oshirish bo'yicha muvofiqlashtirish mexanizmlari belgilangan. PQ–358–son qaror² bilan esa sun'iy intellekt texnologiyalarini 2030–yilgacha rivojlantirish strategiyasi tasdiqlanib, AI bo'yicha maqsadli ko'rsatkichlar, kadrlar salohiyatini rivojlantirish hamda katta ma'lumotlar bilan ishlash yo'nalishlari belgilab berilgan [1], [2], [3].

Mazkur sharoitda soliq organlari faoliyatini sun'iy intellekt texnologiyalari asosida boshqarishni takomillashtirish masalasi nafaqat texnologik, balki tashkiliy, huquqiy va metodologik muammo sifatida ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu maqolaning maqsadi raqamli transformatsiya sharoitida soliq organlari boshqaruvini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlarini tizimli ravishda yoritish hamda mualliflik konseptual yondashuvini taklif etishdan iborat [1], [3], [4], [6], [7].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Sun'iy intellektni soliq ma'murchiligida qo'llash bo'yicha ilmiy va institutsional adabiyotlarni shartli ravishda uch asosiy yo'nalishga ajratish mumkin.

Birinchi yo'nalish sun'iy intellektning boshqaruv samaradorligi va compliance boshqaruviga ta'sirini yoritadi. OECDning 2025–yilgi materiallarida sun'iy intellekt texnologiyalarining soliqdan bo'yin tovlash va firibgarlik holatlarini aniqlash, qaror qabul qilish jarayonlarini qo'llab-quvvatlash hamda xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilashda qo'llanilayotgani qayd etilgan. Jahon bankining 2025–yilgi modelida esa revenue administration tizimlari uchun sun'iy intellektni bosqichma-bosqich joriy etishning inception, consolidation va optimization bosqichlaridan iborat institutsional modeli taklif etilgan [4], [5], [7].

Ikkinchi yo'nalish huquqiy va protsessual jihatlarga bag'ishlangan. Faúndez-Ugalde sun'iy intellekt yordamida soliq xavfini profillash va audit jarayonlarini robotlashtirish soliq to'lovchilarning algoritmlarga kirish huquqi, shaffoflik hamda himoyalani huquqlari bilan bog'liq muammolarni yuzaga keltirishini ko'rsatadi. Daly esa soliqqa oid ma'muriy qarorlarda sun'iy intellektni qonun ustuvorligi, hisobdorlik va protsessual adolat nuqtayi nazaridan tahlil qilib, tushuntirib bo'lmaydigan algoritmik tizimlar ommaviy boshqaruv legitimligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligini ta'kidlaydi. Górski explainable AI vositalari foydali ekanligini qayd etgan holda, ularning o'zi huquqiy muammolarni to'liq bartaraf eta olmasligini ko'rsatadi [8], [9], [11].

Uchinchi yo'nalish operatsion qiymat yaratish va ichki boshqaruvni optimallashtirish masalalariga qaratilgan. Koivula Finlandiya soliq ma'murchiligi misolida chuqur o'rganish algoritmlari, neyron tarmoqlar hamda self-organizir map usullarining da'volarni ko'rib chiqish jarayonida bilim yaratish vositasi sifatida samarali bo'lishi mumkinligini asoslaydi. IMFning texnik qaydnomasida esa sun'iy intellekt use case'larini aniqlash, baholash, joriy etish va mas'uliyatli qo'llash bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan. Mazkur manbalar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt soliq organlari boshqaruvini takomillashtirish uchun katta imkoniyatlar yaratadi, biroq u faqat kuchli governance, data management va huquqiy kafolatlar bilan uyg'unlashgandagina barqaror natija beradi [6], [10].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda raqamli transformatsiya sharoitida soliq organlari faoliyatini sun'iy intellekt texnologiyalari asosida boshqarishni takomillashtirish masalalari tizimli va komparativ yondashuv asosida o'rganildi. Tadqiqot jarayonida OECD, IMF va Jahon bankining sun'iy intellekt hamda soliq ma'murchiligiga oid ilmiy va institutsional manbalari tahlil qilindi. Shuningdek, O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot va sun'iy intellektni rivojlantirish bo'yicha qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar o'rganildi.

Tadqiqotda tahlil va sintez, qiyosiy tahlil, data-driven yondashuv hamda konseptual modellashtirish usullaridan foydalanildi. Olingan natijalar asosida soliq organlari boshqaruvini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari, jumladan compliance risk management, ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv, intellektual xizmat ko'rsatish va huquqiy shaffoflik mexanizmlari tizimlashtirildi.

1 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 05.10.2020 yildagi PF-6079-son <https://lex.uz/docs/-5030957>

2 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 14.10.2024 yildagi PQ-358-son <https://lex.uz/docs/-7158604>

TAHLIL VA NATIJALAR

1. Ma'lumotlarga asoslangan boshqaruvni kuchaytirish

Soliq organlari faoliyatini sun'iy intellekt asosida boshqarishni takomillashtirishning birinchi yo'nalishi — ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv modelini shakllantirishdan iborat. OECDning 2025–yilgi raqamlashtirish hisobotida ko'plab soliq ma'muriyatlari uchun data governance, data collection, data sharing va data analytics mexanizmlari asosiy tayanch unsurga aylanib borayotgani qayd etilgan. Sun'iy intellekt algoritmlari sifatli ma'lumotlar asosida ishlaganda xavfli segmentlarni aniqroq ajratish, compliance xatti-harakatlarini prognozlash hamda resurslarni optimal taqsimlash imkonini beradi [4].

O'zbekiston sharoitida ushbu yo'nalish soliq organlarining ichki va tashqi ma'lumotlar bazalarini chuqur integratsiyalash, ma'lumotlar sifati standartlarini joriy etish hamda sun'iy intellekt uchun zarur bo'lgan data architecture tizimini shakllantirishni talab qiladi. PQ–358–son qarorda³ sun'iy intellektni rivojlantirishda katta ma'lumotlar bilan ishlash va kadrlar salohiyatini oshirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan [3].

2. Compliance risk management va riskga yo'naltirilgan ma'murchilikni kuchaytirish

Ikkinchi ustuvor yo'nalish — compliance risk management tizimini sun'iy intellekt asosida takomillashtirishdan iborat. OECD va IMF materiallarida sun'iy intellekt texnologiyalari soliqdan bo'yin tovlash va firibgarlik holatlarini aniqlash, risk profillarini shakllantirish hamda boshqaruv qarorlarini qo'llab-quvvatlashda istiqbolli vosita sifatida baholangan. Mazkur yondashuv soliq organlari faoliyatini umumiy nazorat modelidan maqsadli, ehtimollikka asoslangan va risk darajasiga qarab differensial boshqaruv modeliga o'tkazadi [5], [6].

Mazkur yo'nalish O'zbekiston uchun ham dolzarb hisoblanadi. Sun'iy intellekt yordamida soliq xavfi yuqori bo'lgan subyektlarni oldindan aniqlash, deklaratsiyalar va tranzaksiyalardagi g'ayritabiiy naqshlarni ajratish hamda tekshiruv resurslarini yuqori xavfli segmentlarga yo'naltirish imkoniyati yaratiladi. Natijada boshqaruv samaradorligi oshadi, tekshiruvlar sifati yaxshilanadi va past xavfli soliq to'lovchilarga ortiqcha ma'muriy bosim kamayadi. Ushbu yondashuv IMF tomonidan tavsiya etilgan riskga yo'naltirilgan hamda use case-based AI joriy etish tamoyillariga ham mos keladi [6].

3. Soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatishning intellektual modelini joriy etish

Uchinchi yo'nalish — soliq to'lovchilarga xizmat ko'rsatishda sun'iy intellekt texnologiyalarini keng qo'llashdan iborat. OECDning 2025–yilgi “AI in Tax Administration” materialida xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilash sun'iy intellekt qo'llanilishining asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida ko'rsatilgan. Virtual yordamchilar, avtomatlashtirilgan tushuntirish tizimlari hamda aqlli maslahat platformalari takroriy savollarni tezkor hal qilish, xodimlar yuklamasini kamaytirish va soliq to'lovchilar uchun qulay interfeys yaratishga xizmat qiladi [5].

Mazkur model O'zbekiston soliq organlari uchun ham boshqaruvni takomillashtirishning muhim yo'nalishi bo'lishi mumkin. Sun'iy intellekt asosidagi xizmat ko'rsatish tizimlari front-office funksiyalarini optimallashtirish, aholiga tezkor va shaxsiylashtirilgan javob berish hamda murakkab tartib-taomillar bo'yicha avtomatik yo'l-yo'riq ko'rsatish imkonini beradi. Bu esa soliq organlari boshqaruvini “nazorat qiluvchi idora” modelidan “raqamli xizmat ko'rsatuvchi va compliance'ni rag'batlantiruvchi institut” modeliga transformatsiya qilishga xizmat qiladi [4], [5].

4. Ichki boshqaruv jarayonlarini optimallashtirish va institutsional o'rganishni kuchaytirish

To'rtinchi yo'nalish — ichki ish jarayonlarini optimallashtirish va institutsional o'rganishni sun'iy intellekt asosida tashkil etishdan iborat. Koivula tadqiqotida soliq protseduralarida sun'iy intellekt to'liq avtomatik qaror qabul qiluvchi vosita emas, balki xodimlar uchun bilim yaratish va tahliliy qo'llab-quvvatlash mexanizmi sifatida yuqori samaradorlik berishi mumkinligi asoslab berilgan. Mazkur yondashuv hujjatlarni saralash, da'volarni guruhlash, ish jarayonlarini ustuvorlashtirish hamda ichki tahliliy xulosalarni tayyorlashda sun'iy intellektdan samarali foydalanish imkonini beradi [10].

Jahon bankining strategik AI integratsiya modeli ham ushbu fikrni tasdiqlaydi. Unga ko'ra, sun'iy intellektni joriy etish jarayoni bosqichma-bosqich amalga oshirilishi zarur. Tashkilot dastlab inception bosqichida awareness, use case selection va governance asoslarini shakllantirishi, keyinchalik consolidation bosqichida capability hamda process'larni mustahkamlashi, so'ngra optimization bosqichida tizimlarni chuqur integratsiya qilishi lozim [7].

5. Huquqiy shaffoflik, inson nazorati va hisobdorlikni ta'minlash

Beshinchi va eng muhim yo'nalish — sun'iy intellektdan foydalanishda huquqiy shaffoflik, inson nazorati hamda hisobdorlikni ta'minlashdan iborat. Soliq organlari tomonidan qabul qilinadigan qarorlar soliq to'lovchilarning moliyaviy majburiyatlari, tekshiruvga tortilishi yoki ma'muriy yuklamalariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli Faúndez-Ugalde algoritmlar va formulalardan foydalanishda soliq to'lovchilarning ularga kirish hamda o'zini himoya qilish huquqlariga alohida e'tibor qaratadi. Daly esa tushuntirib bo'lmaydigan algoritmik tizimlar qonun ustuvorligi tamoyiliga to'liq mos kelmasligini ta'kidlaydi. Górski ham explainable AI

3 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 14.10.2024 yildagi PQ-358-son <https://lex.uz/docs/-7158604>

vositalari foydali bo'lsa-da, ular hali huquqiy izohlanish talablarini to'liq qondira olmasligini ko'rsatadi [8], [9], [11].

Shu bois soliq organlarida sun'iy intellekt asosidagi boshqaruvni takomillashtirish avtomatik boshqaruvga to'liq o'tishni emas, balki human-in-the-loop modeliga asoslangan boshqaruv tizimini shakllantirishni talab qiladi. Muhim qarorlar bo'yicha yakuniy nazorat inson zimmasida qolishi, sun'iy intellekt tizimlarining ishlash mantig'i yuzasidan ichki audit va hujjatlashtirish mexanizmlari joriy etilishi, soliq to'lovchi manfaatlariga ta'sir qiluvchi qarorlar esa kamida minimal darajada tushuntiriladigan bo'lishi zarur. OECD va IMF materiallarida ham trustworthy AI, responsible use hamda governance mexanizmlarining muhimligi alohida qayd etilgan [5], [6].

6. Kadrlar salohiyatini rivojlantirish va institutsional tayyorgarlikni oshirish

Oltinchi yo'nalish — soliq organlarida kadrlar salohiyatini rivojlantirish va institutsional tayyorgarlikni oshirishdan iborat. IMFning texnik qaydnomasida sun'iy intellekt masalasi senior officials uchun strategik boshqaruv va rejalashtirishning muhim yo'nalishi sifatida talqin etiladi. Jahon banki modeli esa capacity building and awareness'ni sun'iy intellekt integratsiyasining asosiy komponentlaridan biri sifatida belgilaydi. O'zbekistondagi PQ-358-son⁴ qarorda ham sun'iy intellekt bo'yicha kadrlar salohiyatini rivojlantirish ustuvor vazifalar qatoriga kiritilgan [3], [6], [7].

Demak, soliq organlarida sun'iy intellekt asosidagi boshqaruvni takomillashtirish uchun texnologik joriy etish bilan bir qatorda maxsus o'quv dasturlari, ichki kompetensiya markazlari, raqamli tahlil hamda AI etikasi bo'yicha malaka oshirish tizimlarini shakllantirish ham zarur hisoblanadi (1-jadval).

1-jadval. Soliq organlari boshqaruvini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari⁵

Yo'nalish	Asosiy mazmun	Kutiladigan natija
Ma'lumotlarga asoslangan boshqaruv	Sifatli data governance, integratsiya va analytics tizimlarini rivojlantirish	Qaror qabul qilish sifati va tezkorligining oshishi
Compliance risk management	Sun'iy intellekt asosidagi risk profillash va tekshiruvlarni ustuvorlashtirish	Nazoratning aniqligi hamda samaradorligining ortishi
Soliq xizmatlarini intellektuallashtirish	Virtual yordamchilar, avtomatik yo'l-yo'riq va shaxsiylashtirilgan servislarni joriy etish	Soliq to'lovchilar xarajatlarining kamayishi va xizmat sifati oshishi
Ichki jarayonlarni optimallashtirish	Hujjatlar, da'volar va ish oqimlarini sun'iy intellekt yordamida boshqarish	Operatsion samaradorlik va institutsional o'rganishning kuchayishi
Huquqiy shaffoflik va inson nazorati	Explainability, audit trail va human-in-the-loop mexanizmlarini ta'minlash	Legitimlik, hisobdorlik va ishonchning oshishi
Kadrlar salohiyatini rivojlantirish	AI, analytics va governance bo'yicha kompetensiyalarni rivojlantirish	Joriy etish barqarorligi va institutsional tayyorgarlikning kuchayishi

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli transformatsiya sharoitida soliq organlari faoliyatini sun'iy intellekt texnologiyalari asosida boshqarishni takomillashtirish davlat boshqaruvni samaradorligini oshirishning eng istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. O'zbekistonning raqamli rivojlanish va sun'iy intellekt bo'yicha strategik hujjatlari mazkur transformatsiya uchun zarur siyosiy-huquqiy asosni shakllantirmoqda. Xalqaro tajriba esa sun'iy intellekt texnologiyalari soliq ma'murchiligida compliance risk management, qarorlarni qo'llab-quvvatlash, xizmat ko'rsatish hamda ichki jarayonlarni optimallashtirishda samarali natijalar berayotganini tasdiqlaydi.

Maqolada asoslab berilganidek, boshqaruvni takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat: ma'lumotlarga asoslangan boshqaruvni kuchaytirish, riskga yo'naltirilgan ma'murchilikni chuqurlashtirish, xizmat ko'rsatishning intellektual modelini joriy etish, ichki boshqaruv jarayonlarini optimallashtirish, huquqiy shaffoflik va inson nazoratini ta'minlash hamda kadrlar salohiyatini rivojlantirish. Mazkur yondashuv soliq organlarini nafaqat nazorat qiluvchi, balki oldindan tahlil qiluvchi, xizmat ko'rsatuvchi va strategik boshqaruvga asoslangan raqamli institut sifatida rivojlantirish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-son Farmoni "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini ma'qullash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida". <https://lex.uz/docs/-5030957>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-apreldagi PQ-4699-son qarori "Raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni keng joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida". <https://lex.uz/docs/-4800657>

⁴ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 14.10.2024 yildagi PQ-358-son <https://lex.uz/docs/-7158604>

⁵ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 14.10.2024 yildagi PQ-358-son <https://lex.uz/docs/-7158604>

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024–yil 14–oktabrdagi PQ–358–son qarori “Sun’iy intellekt texnologiyalarini 2030–yilgacha rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to’g’risida”. <https://lex.uz/docs/-7158604>
4. OECD. Tax Administration Digitalisation and Digital Transformation Initiatives. – Paris: OECD Publishing, 2025.
5. OECD. AI in Tax Administration: Governing with Artificial Intelligence. – Paris: OECD Publishing, 2025.
6. Aslett, J., Hamilton, S., Gonzalez, I., Hadwick, D., Hardy, M. Understanding Artificial Intelligence in Tax and Customs Administration // IMF Technical Notes and Manuals. – 2024. – № 2024/06.
7. Junquera, R., Krsul, I., Calderón, V., Ghaleb, J., Lucas, C. From Theory to Practice: A Strategic AI Integration Model for Revenue Administrations. – Washington: World Bank, 2025.
8. Faúndez-Ugalde, A. Use of Artificial Intelligence by Tax Administrations: An Analysis Regarding Taxpayers’ Rights in Latin American Countries. – 2020.
9. Daly, S. Artificial Intelligence, the Rule of Law and Public Administration: The Case of Taxation. – 2024.
10. Koivula, K. Application of Artificial Intelligence as a Knowledge Creation Instrument in Tax Procedures. – 2024.
11. Górski, Ł. Exploring Explainable AI in the Tax Domain. – 2025.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 5 (2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
